

Ewelina Milej

PRZYWILEJ PAWŁOWY
WEDŁUG KODEKSU PRAWA KANONICZNEGO
Z 1983 ROKU

WPROWADZENIE

Obecnie, problem rozłączenia węzła małżeńskiego na mocy przywilejów wiary, stanowi obiekt uwagi wielu kanonistów. Na taki stan, jak pisał S. Świaczny, wywierają wpływ liczne czynniki, takie jak: niepraktykowanie chrztu niemowląt w wielu środowiskach, ruchy migracyjne, w wyniku których dochodzi do kontaktu osób nieochrzczonych z chrześcijanami [Świaczny 2012, 119].

W doktrynie, wokół instytucji rozwiązania węzła małżeńskiego pojawiają się liczne kontrowersje wiążące się z problemem nierozzerwalności małżeństwa. Ustawodawca w kanonicznym porządku prawnym dopuszcza – pod pewnymi warunkami – możliwość rozwiązania węzła małżeńskiego, stanowiąc instytucje rozwiązania węzła małżeńskiego na korzyść wiary. [Nowakowski 2013, 102]. W niniejszym artykule, przedmiotem uwagi stanie się jedna z nich – przywilej pawłowy. W obowiązującej kodyfikacji, warunki aplikacji tego przywileju zostały ujęte w kan. 1143-1147 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.¹

MGR EWELINA MILEJ – doktorant, Katedra Teorii i Norm Ogólnych Prawa Kanonicznego, Wydział Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie; adres do korespondencji: ul. Korzona 115/63, 03-571 Warszawa; e-mail: ewelinamilej01@gmail.com

¹ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski w: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład

Integralne podjęcie tej tematyki, domaga się osadzenia jej w szerszym kontekście, jak geneza instytucji oraz syntetycznej prezentacji problematyki dotyczącej nierozzerwalności małżeństwa.

1. GENEZA INSTYTUCJI

Liczni kanoniści piszą, iż o stosowaniu przywileju pawłowego nadmieniano już w pierwszych wiekach Kościoła [Pawluk 1984, 223]. W. Góralski wykazał, iż możliwość aplikacji przywileju pawłowego uzasadniali między innymi: św. Augustyn, św. Cyryl, czy też św. Ambroży [Góralski 2011, 352-353]. Według T. Pawluka, Tertulian w swym piśmiennictwie wskazywał na fakt powszechności rozwiązywania małżeństw, które były zawierane w pogaństwie [Pawluk 1984, 223-224]. Co prawda, synody partykularne propagowały pogląd, iż przyjęcie chrztu przez jednego z małżonków nie rozrywa węzła małżeńskiego, a jedynie węzeł grzechu, jednakże liczba takich opinii była niewielka i nie stanowiła zagrożenia dla opinii powszechnie uznawanej w Kościele. Pod dyskusję poddawano również kwestię, czy przywilej wywodzi się z prawa Bożego w sposób bezpośredni, czy też pośredni? W tym aspekcie dominujące było stanowisko, iż przywilej mający źródło w prawie apostołskim wywodzi się pośrednio z prawa Bożego [Góralski 2011, 352-353].

Za jednego z prekursorów, który rozwinął naukę o prezentowanym przywileju, uznaje się Gracjana. W literaturze wskazuje się, iż za sprawą instrukcji oraz konstytucji Stolicy Apostolskiej, wydawanych od XVI w., naukę o przywileju pawłowym uznaje się za rozwiniętą. Warto też nadmienić, że dokumenty, które znalazły się, jako uzupełniające prawo, w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1917 r.² i które zasługują na szczególną uwagę, to między innymi: 1) konstytucja z dnia 1 czerwca 1537 r., wydana przez Pawła III *Altitudo*, dająca pozwolenie neofitom na wybór jednej żony spośród wielu, w przypadku, gdy nie było wiadomo, która z nich była pierw-

polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum, Poznań 1984 [dalej cyt.: KPK/83].

² *Codex Iuris Canonici auctoritate Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus* (27.05.1917), AAS 9 (1917), pars II, s. 1-593 [dalej cyt.: KPK/17].

szą³; konstytucja z dnia 2 sierpnia 1571 r., wydana przez Piusa V *Romani Pontificis*, na mocy której nawrócony mężczyzna mógł pozostawić współmałżonkę, która również przyjęła chrzest⁴.

2. NIEROZERWALNOŚĆ MAŁŻEŃSTWA W KANONICZNYM PORZĄDKU PRAWNYM

Nierozzerwalność jest istotnym przymiotem małżeństwa w jego strukturze prawnej. W kan. 1056 ustawodawca postanowił: „istotnymi przymiotami małżeństwa są jedność i nierozzerwalność, które w małżeństwie chrześcijańskim nabierają szczególnej mocy z racji sakramentu”. Należy zauważyć, iż regulacja ta pozostaje w ścisłym związku z kan. 1141, zgodnie z którym: „Małżeństwo zawarte i dopełnione nie może być rozwiązane żadną ludzką władzą i z żadnej przyczyny, oprócz śmierci”. Trafnie zauważył U. Navarrete, iż aby prawidłowo zrozumieć znaczenie przytoczonej normy, należy jeszcze nawiązać do kategorii jurydycznej „małżeństwo zawarte” [Navarrete 1980, 105-150]. Do tej kategorii odniósł się ustawodawca kościelny w kan. 1061 stanowiąc: „Ważne małżeństwo pomiędzy ochrzczonymi nazywa się tylko zawartym, jeśli nie zostało dopełnione; zawartym i dopełnionym, jeśli małżonkowie podjęli w sposób ludzki akt małżeński przez się zdolny do zrodzenia potomstwa, do którego to aktu małżeństwo jest ze swej natury ukierunkowane i przez który małżonkowie stają się jednym ciałem”. Komentatorzy, ustosunkowując się do tego pojęcia, podkreślają, iż poprzez „małżeństwo zawarte” należy rozumieć małżeństwo osób ochrzczonych [Dzierżon 1999, 107-124]. W. Góralski, biorąc pod uwagę rozwiązania systemowe, podkreślił, iż w systemie kanonicznym związek małżeński ochrzczonych, dopełniony oraz zawarty w sposób ważny, jest nierozzerwalny zewnętrznie oraz wewnętrznie, a więc nie może zostać rozwiązany przez żadną władzę ludzką, a także za sprawą woli samych współmałżonków [Góralski 1987, 113]. Z kan. 1141 i kan. 1061 wynika, iż małżeństwo zawarte i dopełnione jest nierozzerwalne w sensie absolutnym; jedyną przy-

³ Paulus PP. III, *Constitutio Altitudo* (1.06.1573), w: *Documenta. Codex Iuris Canonici Pii X Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritatae promulgatus*, Typis Polyglottis Vaticanis 1933, s. 750-751.

⁴ Pius PP. V, *Constitutio Romani Pontificis* (2.08.1571), w: *Documenta*, s. 751-752.

czyną jego rozwiązania może być wyłącznie śmierć jednego ze współmałżonków [Dzierżon 1999, 107-124].

Z przyjętych rozwiązań systemowych wynika, iż absolutną nierozzerwalnością nie charakteryzują się inne małżeństwa zawarte w odmiennych konfiguracjach. Do takich związków zalicza się m.in. związki niesakramentalne dopełnione (kan. 1055 §§ 1-2). W tym przypadku bowiem znajduje aplikację przywilej wiary, zwany przywilejem piotrowym⁵.

Należy dodać, iż w prawie kanonicznym skuteczność prawną uzyskują również związki nieochrzczonych. One także nie są absolutnie nierozzerwalne, gdyż mogą zostać rozwiązane na mocy przywileju pawłowego. Warunki aplikacji tej instytucji zostały skodyfikowane w kan. 1143-1147.

Podsumowując ten passus należy stwierdzić, iż rozwiązanie węzła małżeńskiego może nastąpić wyłącznie na mocy przywilejów wiary. Przy czym w doktrynie, poprzez rozwiązanie małżeństwa na korzyść wiary (*in favorem fidei*) rozumie się rozwiązanie węzła małżeńskiego osób, z których co najmniej jedna znajduje się w sytuacji korzystnej, gdy idzie o wiarę.

3. WARUNKI APLIKACJI PRZYWILEJU PAWŁOWEGO (KAN. 1143-1147)

Jednym z przywilejów wiary jest przywilej pawłowy (kan. 1143 § 1). Z dyspozycji kanonu wynika, iż aplikacja tego przywileju jest możliwa w przypadku zawarcia małżeństwa tylko w jednej konfiguracji, jaką jest związek zawarty pomiędzy nieochrzczonymi [Dzierżon 2002, 65-68]. Mając na uwadze definicję przywileju, ujętą w kan. 76 § 1, zgodnie z którą jest to „łaska udzielona dla pożytku pewnych osób, fizycznych lub prawnych, szczególnym aktem, może być przyznany przez ustawodawcę oraz przez władzę wykonawczą, której prawodawca dał taką władzę”, w wyniku czego uzyskuje on korzystniejszą pozycję w relacji do zawarcia małżeństwa [Świaczny 2012, 135]. Niektórzy kanoniści, w tym wypadku, mówią o uzyskaniu pewnej korzyści [Hervada 1992, 393]. Trafnie ujął tę kwestię S. Świaczny stwierdzając, iż w tym wypadku chodzi o łaskę udzieloną przez Jezusa Chrystusa, ustanowioną przez św. Pawła dla pożytku pewnych osób [Świaczny 2012, 135-136].

⁵ Szerzej na ten temat zob. Dzierżon 2013, 95-113.

3.1. Założenia generalne

Bezpośrednim źródłem instytucji, o której mowa, są następujące słowa św. Pawła, wyrażone w Pierwszym Liście do Koryntian: «Pozostałym zaś mówię ja, nie Pan: Jeśli któryś z braci ma żonę niewierzącą i ta chce razem z nim mieszkać, niech jej nie oddala! Podobnie jeśli jakaś żona ma niewierzącego męża i ten chce razem z nią mieszkać, niech się z nim nie rozstaje! Uświęca się bowiem mąż niewierzący dzięki swej żonie, podobnie jak świętość osiągnie niewierząca żona przez „brata”. W przeciwnym wypadku dzieci wasze byłyby nieczyste, teraz zaś są święte. Lecz jeśliby strona niewierząca chciała odejść, niech odejdzie! Nie jest skrupowany ani „brat”, ani „siostra” w tym wypadku. Albowiem do życia w pokoju powołał nas Bóg» [Pawluk 1984, 221]. W. Góralski, poddając analizie przytoczony tekst, zauważył, iż traktuje on o sytuacji, w której w małżeństwie osób nieochrzczonych, jedna ze stron nawraca się poprzez przyjęcie chrztu. Jak napisał ten wybitny kanonista, faktem jest, iż sytuacja małżonków w obliczu decyzji o przyjęciu chrztu, przez jedną ze stron, niezaprzeczalnie ulega zmianie, jeśli strona pogańska wyrazi jednak chęć wspólnego życia w zgodzie, wówczas nawrócony współmałżonek winien trwać w tym małżeństwie. W jego opinii, kluczowa jest jednak, przewidziana przez św. Pawła, możliwość odejścia strony nieochrzczonej od ochrzczonego współmałżonka. W jego przekonaniu, taka ewentualność pozostaje w ścisłym związku z realizacją prawa do niewystawiania na niebezpieczeństwo własnego zbawienia, które jest najwyższym celem i dobrem, przewyższającym nierozzerwalność naturalnego węzła małżeńskiego [Góralski 2011, 352-359].

Kontynuując te rozważania należy dodać, iż według Apostoła Narodów, inicjatywę co do odejścia powinna podjąć strona nieochrzczona, małżonek nawrócony bowiem nie może odejść w przypadku, gdy strona pogańska wyraża chęć życia w zgodzie [Góralski 2011, 352-359].

W prawie kanonicznym za osobę nieochrzczonej uznaje się każdego, kto nie przyjął ważnie sakramentu chrztu świętego. Przy czym, w myśl założeń kanonicznego porządku prawnego, małżeństwo nieochrzczonych jest nierozzerwalne z mocy prawa naturalnego. Nierozzerwalność ta jednak, nie ma charakteru absolutnego. Stąd też w doktrynie mówi się o nierozzerwalności wewnętrznej. Oznacza to zatem, iż związek jest ważny w świetle prawa i nie może zostać rozwiązany przez małżonków. W myśl rozwiązań systemowych istnieje jednak możliwość rozwiązania tego typu związku, po spełnieniu warunków przepisanych prawem [D'Auria 2007, 334].

Odzwierciedlenie tej prawdy znajdujemy w kan. 1143 § 1: „Małżeństwo zawarte przez dwie osoby nie ochrzczone zostaje rozwiązane na mocy przywileju pawłowego dla dobra wiary strony, która przyjęła chrzest, przez sam fakt zawarcia nowego małżeństwa przez stronę ochrzczoneą, jeśli strona nieochrzczonea odeszła”. Z treści tej regulacji wynika, iż ustawodawca kościelny nie zezwala na rozwiązanie węzła małżeńskiego w każdych uwarunkowaniach, lecz jedynie w uwarunkowaniach określonych prawem. Jak zauważył T. Pawluk, generalnie rzecz biorąc, idzie o dobro wiary ochrzczonego współmałżonka, opuszczonego przez stronę nieochrzczoneą [Pawluk 1984, 221]. Według doktryny, przyjęcie chrztu, w świetle analizowanego kanonu, może mieć miejsce w Kościele innym niż katolicki, o ile we wspólnocie tej sakrament chrztu jest udzielany w sposób ważny [Moneta 1996, 218-229]. W opinii kanonistów, podstawą do udzielenia przywileju jest fakt przyjęcia chrztu, a nie pełne wyznanie wiary [Żurowski 1987, 399].

Do drugiego warunku, jakim jest odejście strony nieochrzczonej, ustawodawca odniósł się w kan. 1143 § 2. Postanowił: „Uważa się, że strona nieochrzczonea odchodzi, jeżeli nie chce mieszkać ze stroną ochrzczoneą lub mieszkać z nią w zgodzie bez obrazy Stwórcy, chyba że strona ochrzczonea po przyjęciu chrztu dała słuszny powód odejścia”. A zatem, w świetle przytoczonej regulacji, za odejście małżonka nieochrzczonego nie uznaje się sytuacji, w której nieochrzczoney odszedł na skutek sprowokowania jej przez stronę ochrzczoneą [Pawluk 1984, 222-223]. Z przytoczonej normy wynika bowiem wprost, że przyczyną rozpadu małżeństwa musi być nieodpowiednia postawa strony nieochrzczonej [Dzierżon 2005, 99]. Poruszając ten wątek, G. Dzierżon za przykład odejścia strony nieochrzczonej z winy strony ochrzczonej podał sytuację, w której neofita dopuścił się cudzołóstwa, czego konsekwencją jest doprowadzenie do separacji trwałej małżonków. Twierdzenie tego kanonisty znalazło umocowanie w kan. 1152 § 1: „Choć bardzo zaleca się, aby współmałżonek pobudzony chrześcijańską miłością i zatroskany o dobro rodziny, nie odmawiał stronie cudzołożnej przebaczenia oraz nie zrywał z nią życia małżeńskiego, to jednak, gdy wyrażnie lub milcząco nie darował winy, ma prawo przerwać pożycie małżeńskie, chyba że zgodził się na cudzołóstwo, albo stał się jego przyczyną lub sam także popełnił cudzołóstwo”. Należy zgodzić się z poglądem wyrażonym przez U. Nowicką, iż kan. 1143 § 2 powinno się interpretować zgodnie z regułami określonymi w kan. 18, to znaczy ściśle. Za prawnie relewantne zatem należy uznać jedynie cudzołóstwo popełnione po przyjęciu sakramentu chrztu [Nowicka 2013, 85].

Powracając do analizy treści kan. 1143 § 2, należy zwrócić również uwagę, iż odejście nieochrzczonego współmałżonka może realizować się na dwóch płaszczyznach, tj. poprzez brak woli mieszkania ze stroną ochrzczone (a więc w wymiarze fizycznym), bądź też poprzez brak chęci życia ze współmałżonkiem, który przyjął chrzest bez obrazy Stwórcy. Przy czym frazę „bez obrazy Stwórcy” w doktrynie pojmuje się jako niestwarzanie nawróconej stronie konfliktów sumienia [Góralski 2011, 352-354]. Jak zauważa G. Dzierżon, w przypadku, gdyby nieochrzczony współmałżonek wyraził chęć przyjęcia chrztu lub zamieszkiwania ze stroną ochrzczone w sposób, który nie obraża Stwórcy, to wówczas warunki ujęte przez ustawodawcę kościelnego w kan. 1143 §§ 1-2 nie weryfikowałyby się [Dzierżon 2005, 99]. Stąd też, z uwagi na ten fakt, niezbędne jest wnikliwe zbadanie każdej sytuacji. Od przeprowadzonego dochodzenia zależy bowiem możliwość aplikacji przywileju [Góralski 2011, 352-354].

3.2. Interpelacja oraz rozwiązanie węzła małżeńskiego

Warunkiem skorzystania przez ochrzczonego współmałżonka z przywileju pawłowego jest tak zwana interpelacja (kan. 1144-1146), polegająca na zadaniu stronie nieochrzczonej urzędowych pytań, mających na celu ustalenie stanu faktycznego, a mianowicie: 1) czy strona nieochrzczone pragnie przyjąć chrzest; 2) czy strona nieochrzczone wyraża chęć zamieszkania ze stroną ochrzczone w zgodzie, nie obrażając Stwórcy [Góralski 2011, 354-356].

Ustawodawca kościelny uregulował powyższy warunek w kan. 1144 § 1 postanawiając: „Aby strona ochrzczone ważnie zawarła nowe małżeństwo, należy zawsze zapytać stronę nieochrzczone: 1) czy i ona chciałaby przyjąć chrzest; 2) czy przynajmniej chciałaby zgodnie mieszkać ze stroną ochrzczone, bez obrazy Stwórcy”.

Zdaniem W. Góralskiego, instytucja interpelacji, z jednej strony przyczynia się do zwiększenia szansy na pojednanie między współmałżonkami, z drugiej zaś, stoi na straży dobra duchowego małżonków [Góralski 2011, 354-356]. Jak pisze G. Dzierżon, zwrot: „Aby strona ochrzczone ważnie zawarła nowe małżeństwo (...)”, czyni zadość wymogom, skodyfikowanym w kan. 10, traktującym o ustawach uniezdalniających i unieważniających [Dzierżon 2005, 101].

Ustawodawca w § 2 analizowanego kanonu zawarł zasadę, w myśl której interpelacja powinna odbyć się po chrzcie, zaznaczając jednak, że

w przypadku, gdy wystąpi poważna przyczyna, to wtedy ordynariusz miejsca ma prawo do udzielenia zezwolenia na to, aby miała ona miejsce przed jego przyjęciem sakramentu.

Należy zauważyć, iż przytoczone zasady nie mają jednak charakteru bezwzględnego. W kan. 1144 § 2 przewidziano również możliwość dyspensowania od nich, jeśli na podstawie dochodzenia pozasądowego, przynajmniej sumarycznego, ordynariusz miejsca ustali, że dokonanie interpelacji jest niemożliwe lub będzie ona bezskuteczna [Sobczak 2010, 305-318]. Takie rozwiązanie jest możliwe, gdyż wymóg, co do konieczności przeprowadzenia interpelacji, wypływa z prawa pozytywnego [Dzierżon 2005, 102].

Jak zauważył T. Pawluk, w KPK/17 wskazywano jednoznacznie, iż interpelacja powinna odbyć się w każdym przypadku po przyjęciu chrztu. Aktualnie zaś, w KPK/83, wprowadzając możliwość przeprowadzenia interpelacji przed przyjęciem chrztu, przez nawróconą stronę, oraz zezwalając na dyspensę od niej, nawiązano do posoborowego stanu prawnego w tej materii [Pawluk 1984, 222].

W interpretacji kan. 1144 KPK/83 nie można także abstrahować od kategorii pojęciowej jaką jest „poważna przyczyna”. Ustawodawca bowiem, na jej podstawie, dopuszcza możliwość udzielenia zgody, przez ordynariusza miejsca, na zastosowanie interpelacji przed przyjęciem chrztu. W literaturze przedmiotu wskazuje się, iż poważną przyczynę w rozumieniu kan. 1144 może stanowić m.in. niebezpieczeństwo grożące nawracającej się stronie [Pawluk 1984, 222-223], a także zapowiedź odejścia strony nieochrzczonej, podczas gdy współmałżonek odbywa katechumenat [Góralski 2011, 354-356].

Problemem diskutowanym w doktrynie pozostaje również kwestia warunków, na podstawie których ordynariusz miejsca ma prawo do udzielenia dyspensy od interpelacji. Wiązą się one z niemożnością oraz z bezskutecznością jej przeprowadzenia [Pawluk 1984, 222-223]. Według kanonistów, brak możliwości przeprowadzenia interpelacji może mieć, na przykład, miejsce w przypadku, gdy pomimo podjętych działań miejsce pobytu nieochrzczonego współmałżonka pozostaje nieznane, bądź też gdy jest ono znane, lecz nie ma możliwości skontaktowania się nim, a także, gdy przesłuchanie strony pogańskiej wiązałoby się z niebezpieczeństwem wyrażenia poważnej szkody w stosunku do nawróconego współmałżonka, choćby był on jeszcze nieochrzczonej [Góralski 2011, 354-356]. Interpelacja natomiast, może być uznana za bezowocną w sytuacji, gdy strona nieochrzczonej nie może udzielić odpowiedzi na skutek choroby psychicznej

lub uwięzienia, bądź gdy wiadome jest, że udzieli ona odpowiedzi przeczącej lub też nie udzieli jej w ogóle, albo gdy definitywnie odeszła [Góralski 2011, 354-356]. W tym kontekście T. Pawluk przywołał też sytuację, w której nieochrzczony współmałżonek wyraża nienawiść do religii katolickiej i fakt ten jest powszechnie znany [Pawluk 1984, 222-223].

Należy dodać, iż zgodnie z deklaracją Kongregacji Św. Oficjum z dnia 18 lipca 1884 r., rozwód z powództwa cywilnego oraz wstąpienie w nowy związek małżeński przez stronę nieochrzczonej nie są uznawane za dostateczną przyczynę uznania interpelacji, za bezowocną bądź niemożliwą do przeprowadzenia⁶.

Według W. Góralskiego, pominięcie interpelacji w sposób niezgodny z prawem oraz nieuzyskanie przedmiotowej dyspensy, skutkuje niemożnością aplikacji przywileju pawłowego. Przy tym należy zauważyć, iż w świetle deklaracji Kongregacji Św. Oficjum z dnia 10 listopada 1965 r., w takiej sytuacji ostateczną decyzję podejmuje papież, jeśli uprzednio odniesiono się do Stolicy Apostolskiej⁷.

Z aspektu proceduralnego, stwierdzenie braku możliwości przeprowadzenia interpelacji oraz jej bezużyteczności, odbywa się na podstawie procesu pozasądowego, który musi być przeprowadzony w sposób przynajmniej sumaryczny. Proceduralnie wystarczające zatem będzie przesłuchanie, bezpośrednio przez biskupa diecezjalnego, bądź przez osobę delegowaną, nawracającego się współmałżonka oraz świadków, a także zgromadzenie dokumentów mających powiązanie z przeprowadzanym dochodzeniem. Biskup diecezjalny ma też możliwość zlecenia sprawy, w zakresie stwierdzenia braku możliwości przeprowadzenia interpelacji lub jej bezużyteczności, sędziemu, aby on rozstrzygnął ją w drodze sądowej [Pawluk 1984, 221-223].

Ustawodawca w kan. 1145 uregulował kwestię formy interpelacji, warunków wymaganych do uznania jej za ważną oraz sposobu jej stwierdzenia, postanawiając: „§ 1. Interpelacja winna być dokonywana z reguły powagą ordynariusza miejsca strony nawróconej, który to ordynariusz obowiązany jest zostawić drugiej stronie, jeśli o to prosiła, czas na odpowiedź, zaznaczając jednak, że gdy czas ten bezużytecznie upłynie, milczenie zostanie uznane za odpowiedź negatywną. § 2. Interpelacja dokonana,

⁶ Sacra Congregatio Sancti Officii, *Declaratio* (18.07.1884); cyt. za: Girotti 1992, 165-166.

⁷ Sacra Congregatio Sancti Officii, *Declaratio* (10.11.1965); cyt. za: Girotti 1992, 165-166.

nawet prywatnie przez stronę nawróconą jest ważna, owszem jest godziwa, gdy nie da się zachować przepisanej wyżej formy. § 3. W obydwu przypadkach dokonanie interpelacji oraz jej wynik powinny być stwierdzone zgodnie z prawem w zakresie zewnętrznym”.

Z § 3 tego kanonu wynika, iż fakt przeprowadzenia interpretacji oraz jej rezultat, muszą być potwierdzone w zakresie zewnętrznym. Jak podkreślił T. Pawluk, w przypadku interpelacji prywatnej za dowód może posłużyć relacja nawróconej strony, udokumentowana środkami dowodowymi, którymi mogą być m.in. zeznania świadków, czy też oświadczenie złożone na piśmie przez osobę nieochrzczonej. Natomiast za stwierdzenie interpelacji w formie urzędowej uznaje się protokół z przesłuchania nienawróconego współmałżonka, bądź jego odpowiedź przekazaną ordynariuszowi [Pawluk 1984, 222-223]. Stwierdzenie interpelacji oraz jej rezultatu może się odbyć na podstawie przedstawienia pytań, będących treścią przedmiotowej interpelacji, stronie nieochrzczonej, w obecności dwóch świadków [Góralski 2011, 355-359]. Omawiając ten problem, W. Góralski zauważył, iż interpelacja realizowana przez stronę nawróconą, w formie prywatnej, jest w każdym przypadku uznawana za ważną, jednakże, aby można ją było uznać za godziwą, dodatkowo musi zostać spełniony warunek braku możliwości dokonania jej w formie urzędowej [Góralski 2011, 355-359].

3.3. Prawo do zawarcia nowego związku małżeńskiego

W kan. 1146 zostały ujęte następujące warunki, wymagane do zawarcia nowego związku małżeńskiego strony ochrzczonej ze stroną katolicką:

1) strona ochrzczonej ma prawo wstąpić w związek małżeński, ze stroną katolicką, jeżeli strona nieochrzczonej udzieliła negatywnej odpowiedzi na interpelację lub gdy interpelację pominięto w sposób zgodny z prawem;

2) strona ochrzczonej ma prawo wstąpić w związek małżeński, ze stroną katolicką, jeżeli strona nieochrzczonej, bez względu na to czy była już interpelowana – najpierw mieszkała ze stroną nawróconą w zgodzie, bez obrazy Stwórcy, lecz potem bez uzasadnionej przyczyny odeszła od współmałżonka – w tym przypadku ustawodawca wskazuje na konieczność zachowania przepisów uprzednio przytoczonych kanonów: 1144 oraz 1145 [Pawluk 1984, 222-224].

Co do zasady, na podstawie udzielonego przywileju pawłowego, strona ochrzczonej powinna wstąpić w nowy związek małżeński ze stroną kato-

licką, jednakże ustawodawca w kan. 1147 przewidział wyjątek od tej reguły podając, iż: „Ordynariusz miejsca może jednak na skutek poważnej przyczyny zezwolić, ażeby strona ochrzczona, korzystająca z przywileju pawłowego, zawarła małżeństwo ze stroną niekatolicką, ochrzczoną lub nieochrzczoną, z zachowaniem jednak przepisów kanonicznych o małżeństwach mieszanych”.

Komentując tę regulację W. Góralski skonstatował, iż taki przepis nie występował w KPK/17. Ustawodawca w kan. 1147 KPK/83 stanowi więc swoistego rodzaju *novum*. Z jego treści wynika, że wydanie zezwolenia na zawarcie małżeństwa mieszanego może odbyć się w wyniku zaistnienia poważnej przyczyny. Zdaniem kanonistów, konieczność wystąpienia przyczyny o takiej charakterystyce wynika z faktu, iż istnieje ryzyko, że strona nawrócona może być narażona na ponowne konflikty sumienia, którym to aplikacja przywileju pawłowego ma zapobiegać. W literaturze przedmiotu wskazuje się, iż w przypadku, gdyby ordynariusz spostrzegł, że w danej sytuacji nie zachodzi poważna przyczyna, to wówczas powinien on zwrócić się do Stolicy Apostolskiej po zezwolenie [Bersini 1983, 180].

Należy dodać, iż udzielenie wymaganej prawem licencji, obliguje do zachowania przepisów prawa kanonicznego w zakresie małżeństw mieszanych, a w sposób szczególny kan. 1125 §§ 1-3 [Góralski 2011, 355-359].

4. MECHANIZM FUNKCJONOWANIA INSTYTUCJI

Konkludując, należy odnieść się również do kwestii mechanizmów funkcjonowania omawianej instytucji. Aplikacja przywileju pawłowego ma miejsce w momencie wstąpienia przez stronę ochrzczoną w nowy związek małżeński, nie zaś w momencie podjęcia pozytywnej decyzji przez kompetentną władzę (kan. 1143 § 1). W literaturze przedmiotu podkreśla się, iż sprawowanie władzy, w tym wypadku, sprowadza się jedynie do zbadania, czy zaistniały warunki niezbędne do udzielenia łaski [Nowicka 2013, 91].

ZAKOŃCZENIE

Z przeprowadzonych analiz wynika, iż aplikacja przywileju pawłowego jest możliwa ze względu na dobro wiary osoby, która przyjęła chrzest.

Funkcjonowanie tej instytucji jest możliwe po spełnieniu następujących warunków:

1) małżeństwo naturalne zostało zawarte w sposób ważny, przed przyjęciem sakramentu chrztu przez któregokolwiek ze współmałżonków;

2) przyjęcie sakramentu chrztu, przez jedną ze stron, nastąpiło w sytuacji, gdy drugi współmałżonek pozostaje nieochrzczony. Jak zauważa B. Nowakowski, niniejszy warunek nie będzie uznany za spełniony w przypadku katechumenów oraz osób, które przyjęły chrzest nieważny lub wątpliwy – nawet, gdy uczyniono to w dobrej wierze;

3) odejście strony nieochrzczonej nastąpiło w sposób rzeczywisty lub jednoznaczny. Odejście rzeczywiste ma miejsce w przypadku wstąpienia małżonka nieochrzczonego w nowy związek. Natomiast odejście równoznaczne występuje wtedy, gdy życie ze stroną nieochrzczonej stanowiłoby przeszkodę dla strony nawróconej, w zakresie wyznawania nowej wiary;

4) wstąpienie w nowy związek małżeński, przez ochrzczonej stronę, stanowi przyczynę rozwiązania poprzedniego węzła małżeńskiego;

5) strona ochrzczonej, na podstawie przywileju pawłowego, powinna zawrzeć związek małżeński z katolikiem;

6) ordynariusz miejsca, w przypadkach szczególnych, w wyniku zaistnienia poważnej przyczyny, ma prawo udzielić zezwolenia na małżeństwo strony nawróconej ze stroną nieochrzczonej;

7) strona nieochrzczonej ma prawo do zawarcia małżeństwa ze stroną katolicką, gdy współmałżonek pogański zamieszkiwał z nią w pokoju, bez obrazy Stwórcy, by następnie odejść [Nowakowski 2013, 102].

BIBLIOGRAFIA

Źródła prawa

Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski w: Kodeks Prawa Kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984.

Codex Iuris Canonici auctoritate Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus (27.05.1917), AAS 9 (1917), pars II, s. 1-593.

Paulus PP. III, Constitutio Altitudo (1.06.1573), w: Documenta. Codex Iuris Canonici Pii X Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritae promulgatus, Typis Polyglottis Vaticanis 1933, s. 750-751.

Pius PP. V, *Constitutio Romani Pontificis* (2.08.1571), w: *Documenta. Codex Iuris Canonici Pii X Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritatae promulgatus*, Typis Polyglottis Vaticanis 1933, s. 751-752.

Literatura

- Bersini, Francesco. 1983. *Nuovo diritto canonico matrimoniale. Commento Giuridico-teologico-pastorale*. Torino: Leumann: Elle Di Ci.
- D'Auria, Angelo. 2007. *Il matrimonio nel diritto della Chiesa*. Città del Vaticano: Lateran University Press.
- Dzierżon, Ginter. 1999. „Sakramentalność małżeństwa ochrzczonych.” *Ius Matrimoniale* 10:107-124.
- Dzierżon, Ginter. 2002. *Niezdolność do zawarcia małżeństwa jako kategoria kanoniczna*. Warszawa: Wydawnictwo UKSW.
- Dzierżon, Ginter. 2005. „Privilegium fidei w kanonicznym prawie małżeńskim.” *Ius Matrimoniale* 10:85-118.
- Dzierżon, Ginter. 2013. „Współczesne kontrowersje doktrynalne wokół tzw. „przywileju piotrowego”.” W *Rozwiązanie małżeństwa w prawie kanonicznym*, red. Wiesław Kiwior, Urszula Nowicka, i Henryk Stawniak, 95-113. Warszawa: Prymasowskie Wydawnictwo Gaudentinum.
- Góralski, Wojciech. 1987. *Kościelne prawo małżeńskie*. Płock: Płockie Wydawnictwo Diecezjalne.
- Góralski, Wojciech. 2011. *Małżeństwo kanoniczne*. Warszawa: LexisNexis.
- Hervada, Javier. 1992. *Lecciones propedeuticas de Filosofía del Derecho*. Pamplona: EUNSA.
- Moneta, Paolo. 1996. *Il matrimonio nel nuovo Diritto Canonico*. Genova: ECIG.
- Navarrete, Urbano. 1980. “De notione et effectibus consumationis matrimonii.” In *Quaedam problemata actualia de matrimonio*, edited by Urbano Navarrete, 105-150. Romae: Pontificia Università Gregoriana.
- Nowakowski, Bartosz. 2013. *Rozwiązanie małżeństwa in favorem fidei*. Poznań: Prymasowskie Wydawnictwo Gaudentinum.
- Nowicka, Urszula. 2013. „Rozwiązanie małżeństwa na mocy przywileju pawłowego.” *Rozwiązanie małżeństwa w prawie kanonicznym*, red. Wiesław Kiwior, Urszula Nowicka, i Henryk Stawniak, 77-94. Warszawa: Prymasowskie Wydawnictwo Gaudentinum.
- Pawluk, Tadeusz. 1984. *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*. T. 3: *Prawo małżeńskie*. Olsztyn: Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne.
- Sobczak, Aleksander. 2010. *Stwierdzenie nieważności małżeństwa*. Poznań: Wydawnictwo Zysk i S-ka.
- Świaczny, Seweryn. 2012. „Rozwiązanie węzła w małżeństwie nieochrzczonych. Próba systematyzacji.” *Ius Matrimoniale* 13:119-147.
- Żurowski, Marian. 1987. *Kanoniczne prawo małżeńskie Kościoła katolickiego*. Katowice: Księgarnia św. Jacka.

Przywilej pawłowy według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku

Streszczenie

W niniejszym opracowaniu autorka skoncentrowała się na instytucji przywileju pawłowego, funkcjonującego w kanonicznym porządku prawnym. Osądzając funkcjonowanie tejże instytucji w kontekście historycznym, skupiła uwagę na szczegółowej analizie kan. 1143-1147 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.

Z przeprowadzonych analiz wynika, iż zastosowanie przywileju pawłowego możliwe jest po spełnieniu następujących warunków: 1) małżeństwo naturalne zostało zawarte w sposób ważny przed przyjęciem sakramentu chrztu przez któregokolwiek ze współmałżonków; 2) przyjęcie sakramentu chrztu przez jedną ze stron nastąpiło w sytuacji, gdy drugi współmałżonek pozostaje nieochrzczony; 3) odejście strony nieochrzczonej nastąpiło w sposób rzeczywisty lub jednoznaczny; 4) wstąpienie w nowy związek małżeński przez ochrzczonej stronę stanowi przyczynę rozwiązania poprzedniego węzła małżeńskiego; 5) strona ochrzczone na podstawie przywileju pawłowego powinna zawrzeć związek małżeński z katolikiem; 6) ordynariusz miejsca, w przypadkach szczególnych, w wyniku zaistnienia poważnej przyczyny, ma prawo udzielić zezwolenia na małżeństwo strony nawróconej ze stroną nieochrzczonej; 7) strona nieochrzczone ma prawo do zawarcia małżeństwa ze stroną katolicką, gdy współmałżonek pogański zamieszkiwał z nią w pokoju, bez obrazy Stwórcy, by następnie odejść.

Słowa kluczowe: przywileje wiary, przywilej pawłowy, nierozzerwalność małżeństwa, prawo kanoniczne

The Pauline Privilege According to the 1983 Code of Canon Law

Summary

In this study the author is concentrates on the institution of the Pauline Privilege that functions in the canon law. Assessing the functioning of this institution in the historic context, she focused her research on detailed analyses of the canons 1143-1147 of the 1983 Code of Canon Law.

From the conducted analyses it appears, that usage of the Pauline Privilege is possible after fulfillment of the following requirements: 1) natural marriage was concluded effectively before the baptism of both of the spouses; 2) baptism of one of the spouses was conducted in the situation when the other spouse remains non-baptized; 3) the leaving of the non-baptized party was performed in a factual and unambiguous manner; 4) proceeding to another marriage by a baptized party is the cause of the dissolution of the previous wedlock; 5) based on the Pauline Privilege, the baptized party should marry a Catholic; 6) the diocesan of the area in the specific cases and as a result of a serious cause, has the right to give permission for a marriage of a converted party with a non-baptized party; 7) the non-baptized party has the right to enter

wedlock with a Catholic party, when the infidel had lived with the latter in peace, with no offence to the Creator, to then walk away.

Key words: faith privilege, Pauline privilege, indissolubility of marriage, canon law

Information about Author: EWELINA MILEJ, J.C.L. – Ph.D. students, Department of Theory and General Norms of the Canon Law, Faculty of Canon Law at the Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw; ul. Korzona 115/63, 03-571 Warsaw, Poland; e-mail: ewelinamilej01@gmail.com

